

բան վաստակելու և պատերազմին մէջ մտնալու համար. բայց ոչ ոք անոնցմէ ետ դարձաւ .»¹

«Վշխանին¹ հետ եկան չորս գուսանք 'ի Սեծ հայոց, որք եղբարք էին. ասոնք Լըուսաղէմ ուխտի կ'երթային, և երեք փող ունէին, որոց ձայնը երեսնին կը զարնէր. Լըբ կը սկսէին փողերն հնչեցընել, կարծես թէ լճակէն եկող կարապաներու ձայն էր, և անանկ քաղցր ու շնորհալիներդաշնակութիւններ կը հանէին, որ լսողը կը հիանար. Երեք զարմանալի պար կը բռնէին. ոտքերնուն տակ տախտակ մը կը դրուէր և իրենք ոտքի վրայ կեցած՝ կըր կը դառնային, անանկ որ ոտքերնին միշտ տախտակին վրայ կու գար նորէն. երկուքը գլուխնին դէպ 'ի կռնակնին ծռած կը դառնային, նոյնպէս անդրանին ալ. և երբոր գլուխը դէպ 'ի առջև դարձընել կու տային անոր, կը խաչակնքէր երեսը. որովհետեւ կը վախէր որ չըլլայ թէ դառնալու միջոցը վիզը խորտակի .»²

«Հոն² եկան ինծի շատ մը ժողովուրդ Սեծ հայոցմէ, որոնք Լըուսաղէմ ուխտի կ'երթային, մեծ հարկ վճարելով Սարակինոսաց որ իրենց կ'առաջնորդէին, հետերնին թարգման մը առած՝ որ իրենց և մեր լեզուն գիտէր. Ենոր ձեռքով աղաչեցին ինծի որ ցուցնեմ իրենց՝ սորի Խաթաւորը. Ես ալ գացի Թագաւորին, որ վրանի մը մէջ նստեր էր, վրանին ցցին կռթնած, և աւազին վրայ առանց գորգի և առանց ուրիշ բանի մը նստած. Սի իրեն. «Տէր արքայ, դուրսը շատ ժողովուրդ կայ Սեծ հայոցմէ որ Լըուսաղէմ կ'երթան, և կ'աղաչեն ինծի, տէր արքայ, որ Սորի Խաթաւորը ցուցնեմ իրենց. բայց ես դեռ քու նշխարքդ պագնելու չեմ ցանկար .» Թագաւորն ալ խորժով ինտաց, և ըսաւ ինծի որ երթամ բերեմ զանոնք. և ես կատարե-

ցի. Եւ երբոր տեսան Թագաւորը, Լստուծոյ յանձնեցին զինքը, ինքն ալ զանոնք .»³

Նոր-Բրիտանիոյ մեծ արշիպեղաւ գոսր :

Ես երկիրս Բաբուայի արեւելեան կողմը կ'իյնայ, որմէն անձուկ նեղուցով մը կը բաժնուի. Տամբիէն անուամբ նաւորդը գտաւ 1700⁶ն, և իրեն աւելուամբ կոչուեցաւ նաև նեղուցն ալ.

Վշխաւոր կղզիներն են՝ Նոր-Նորի. տանիա, և Նոր-Նուլանտա, որոնք իրար մէջ Ս. Վեորգայ ջրանցքովը կը բաժնուին. Երկիրը բարձրաբերձ լեռներով լեցուն է, որոնց շրջակայ բլուրներ և կղզւոյն ամենց վրայի ժայռերը մանաւանդ Նոր-Նուլանտիոյ, ածխային և կրային են՝ հին ամենց վրայ նոր շինուած որմերու նման. Երկիրը հրաբխային է, անտառուտ, և ջրարբի բուսաբերութիւնը շատ բեղնաւոր :

Ես կղզեաց բնակիչքը Բաբուացոյ ցեղէն կ'իջնան, բայց ասոնց հասաւ կը աւելի բարձր է և դէմքերնին աւելի վայելուչ. իրենց տաճարներուն մէջ հաւասարապէս կը պաշտեն մարդաձև չաստուածներ և կենդանիներ. Ապատմեն որ մարդագոհ ալ կ'ընեն. բայց 1825⁶ն նոյն կողմերը քաղող ճանապարհորդ մը անստոյգ կը հանէ այ կարծիքս, և ընդ հակառակն կը հաստատէ թէ շատ ազնուաբարոյ են մարդասէր և հիւրընկալ. Ես կղզիներէս ոմանք դեռ ևս լաւ ծանուցուալ են. Նոր-Նորիտանիան արշիպեղաւգոսին մէջ ամենէն մեծ կղզին է. մէջ բնակիչքը շատ ճարտար են մասնաւոր նաւակներ շինելու, որոնք տասնէ մինչ տասնեօթը մէգը երկայնութիւն կ'ունենան :

Նովաիալէ կղզի. Տ'Նորըբասդը որ 1792⁶ն այս կողմերս մեծաւ մասաւ պտըտեցաւ, այս կղզւոյս բնակչա-

1. Անտիոքայ իշխանն՝ Բեհմնտ Զ' գնաց 'ի Ես. ֆա առ Սուրբն Լուգովիկոս արքայ Գաղղիոյ :

2. Այսինքն Ա. քեհա :

Բնակիչ Նոր-Խալանտիոյ :

Վրայ այսպիսի հետաքրքրական բան մը
կը պատմէ .

“ Եւսմ մը սպասեւին ետքը տես-
նալով որ վերջապէս կղզւոյս բնակիչ-
ները չկարենամ պիտի քուլս մօտեցնեն,
ուզեցի հրախաղի փորձ մը ընել, որուն
սկիզբը ճայթմամբ սկսի, և կարենայ
նախ իրենց զարմանքը շարժել, և ետ-
քէն ալ հետաքրքրութիւն բերել : Եւսմ

բոր հրախաղը օդուն մէջ արձրկուե-
ցաւ, մէկէն 'ի մէկ խորին լու-
թիւն մը պատեց . երբոր օդուն մէջ
բարձրանալէն ետքը բոցափայլ ան-
ձրեւով մը սկսաւ վար թափթրփիլ,
վախցան և սկսան տագնապով փախ-
չիլ : Վիշ մը ետքը երբոր սկսան մո-
տիկնալ, մեծ զգուշութեամբ ու վա-
խով կը մերձենային : Եւսմ ատեն մտա-

ծեցի որ տախտակի մը վրայ գամերու
և ուրիշ փոփոխութիւն ընելու նիւ-
թերու հետ թղթէ շրջապատով ճը-
րագ մը դնեմ, որպէս զի ծով ձգե-
լէն վերջը երբ արեաց ծփելու ըլ-
լան, իրենք կարենան տեսնել և առ-
նել: Բայց ընդհակառակն իրենք ասկէ
աւելի վախցան, տեսնելով որ այս լո-
սընաւերնէս հեռանալով ջուրին վրայ-
էն դէպ 'ի իրենց վրայ կը քալէր: Եւ
կարծէին անշուշտ որ այս արեաց վրայ
թափառող լուսոյն առաջ երթալուն
մէջ գաղտնիք մը ըլլայ, որովհետեւ լոյսն
որչափ որ իրենց կը մօտենար՝ իրենք ալ
նոյն չափով կը հեռանային անկէ աղա-
ղակելով և կատաղի և հայհոյանաց
ձայներ հանելով. այսպէսով վերջա-
պէս բոլորովին հեռացան: Արովհետեւ
օդը հանդարտ էր և ծովը խաղաղ, ա-
նոր համար երկու ժամի չափ վառեցաւ
լոյսը: Երբոր բնիկները ցամաք հասան,
տեսնելով իրենց զարհուրած իրին ոչ ըն-
չութիւնը՝ ծիծաղի նիւթ մը եղաւ.:

Եւ ինչպէս: Այս կղզւոյս բնակիչ
ներն ալ Բաբուայի բազմաձիւղ ցե-
ղէն յառաջ կու գան. մորթերնին
սեւ է, բայց մէկ անորոշ գոյն մ'ունին,
որ դեղնի և թուխի խառնուրդ ըլլալով
թանձր գոյն մը առած է: Հասակնին
բարեչափ է և ընդհանրապէս հինգ ոտ-
քէ մինչև հինգ և երկու բթաչափ բար-
ձրութիւն ունին: Բնդամենին սեւամոր-
թից պէս նուրբ և փոքր չէ, բայց ոչ
ալ Բոլինեզիացւոց պէս բարեձև է:
Սաղերնին գանգուր է և մինչև ուսեր-
նին կը թողուն. ծերերը մօրուքներ-
նուն մասնաւոր ինամբ կը տանին և
երկայնագէս են: Այս կղզւոյս բնա-
կիչքը և մանաւանդ երիտասարդները
իւզային նիւթ մը կը քսեն մորթերնուն
վրայ, որով մասնաւոր յատկութիւն
մը կ'ունենայ մորթերնին և ողորկու-
թիւն կ'առնու: Այս կողմերս տեսակ
մը բորոտութիւն կայ, որ փոխադրա-
կան ալ ըլլալով շատ Զարդ կ'ընէ:

Տարեց մարդկանց գէմբը ցուրտ և
հանդարտ պարզութիւն մը կ'առնու,
որով յայտնի կ'ըլլայ տարիքներնուն

շատութիւնը: Բայց բնիկ երիտասարդ-
ները ինչպէս ուրիշ ամէն տեղ, նշա-
նաւոր են իրենց գործոց մէջ, այսինքն
յանդուգն ձեռնարկութիւններով և
աշխոյժ և ազնուական ոգւով: Եթէ
այս ժողովրդոց գծագրութիւնը քննենք,
զարմանալի երևոյթ մը կը տեսնենք,
որ ոմանք խարդախ նայուածք մ'ունին,
ուրիշները կասկածաւոր և արհամար-
հական, կան ալ որ ազնուական բա-
րեսրտութիւն մը կը ցուցնեն: Եթան-
քերնին ընդհանրապէս մէկմէկու որո-
գայթներ լարելով կ'անցնեն և կամ
ուրիշներէն պաշտպանուելու. բայց ընդ-
հանրապէս կը գովուի իրենց մարդա-
սէր հիւրընկալութիւնը:

Հայադիր¹

Արեգի Լ. - Յունուարի 6:

Տարւոյն առաջին ամիսն՝ մեր կիսա-
գնտին վրայ, գրեթէ ամէն տեղ ըստ
կերպարանաց բնութեան տխուր է,
քիչ շատ խոր ձմեռն ըլլալով, զոր քա-
ղաքական և եկեղեցական տօնք միւսի-
թարեն և յիշատակք անցելոց զբօսե-
ցնեն: Այս ատեն մեր Հայաստան
աշխարհին երեսն այլ ամենէն սգակերպ
և ծանր երևոյթներէն մէկը կ'ընծայէ.
գրեթէ բոլորովին ձիւնով և սառամա-
նեօք ծածկուած, ձմեռն հոն իր աթո-
ռոյն վրայ անշարժ կ'երևի. կամ բու-
քերով երկինք երկիր մրկելով, կամ
թէ և պարզ ընէ՝ անանկ չոր և բարակ
ցուրտ մը կու տարածէ օդուն մէջ, որ
արեն պայծառութիւնը միայն պահած
և կրակը մարած կարծուի: Հասպա գի-
շերը. երբ չորցած սառնապատ ծառոց

1. Մեր եկեղեցական կարգաւորութեան գրոց
մէջ Տօնացուցի և Տօնամակի հետ յիշուի նաև
ՀԱՅՏՈՒՐ գիրք կամ ցուցակ մը, և կ'երևի թէ եր-
տօնից և յիշատակաց ցուցակ և կարգաւորութիւն
բնիկ հայկական ամսոց կարգաւ շարուած: Այս
անունը 'ի գործ ածեմբ հոս իբրև նշանակող օրա-
ցուցի մը մեր ազգային յիշատակաց: